

INTERNET VA IJTIMOY TARMOQLAR TILINING O'ZBEK TILIGA TA'SIRI

Norimova Nargiza Hasanboy qizi

Farg'ona ICHSHUI maxsus texnikumi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada internet va ijtimoiy tarmoqlar tili o'zbek adabiy tiliga qanday ta'sir ko'rsatayotgani tahlil qilinadi. Yoshlarda tezkor, qisqa va sodda ifodalar, tarmoq jargonlari, emoji va inglizcha so'zlarning ko'p ishlatilishi o'zbek tilining normativligiga tahdid solayotgani yoki uni zamonaviylashtirishda qanday rol o'ynayotgani yoritiladi. Shuningdek, so'zlashuv uslubining adabiy tilga kirib kelish hollari, hamda bu holatga qarshi kurashish yoki uni nazoratga olish zarurati haqida ham fikr yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *Internet, ijtimoiy tarmoqlar, o'zbek tili, adabiy til, jargon, inglizcha so'zlar, emoji, til o'zgarishi, kommunikatsiya, yoshlar tili*

Abstract: *This article analyzes how the language of the Internet and social networks affects the Uzbek literary language. It highlights how the frequent use of quick, short and simple expressions, online slang, emoji and English words among young people threatens the normativity of the Uzbek language or plays a role in its modernization. It also discusses the cases of the penetration of colloquialisms into the literary language, and the need to combat or control this situation.*

Keywords: *Internet, social networks, Uzbek language, literary language, jargon, English words, emoji, language change, communication, youth language*

KIRISH

Bugungi raqamli dunyoda til hayotimizning har bir jabhasida bevosita ishtirok etmoqda. Ayniqsa, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi natijasida odamlar o'rtasidagi muloqot shakli va uslubi tubdan o'zgarib bormoqda. Facebook, Telegram, TikTok, Instagram kabi tarmoqlarda kundalik yozishmalar, izohlar, postlar, layklar vositasida tez va soddalashtirilgan tilda fikr almashish odat tusiga kirgan. Bu esa o'zbek adabiy tilining me'yorlari va sofligi masalasini kun tartibiga olib chiqmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda keng qo'llanilayotgan qisqartmalar, o'zgartirilgan imlo, emoji va inglizcha so'zlar tilimizga qanday ta'sir ko'rsatmoqda? Ular ijobiy o'zgarishmi yoki xavfmi? Ushbu maqolada shu kabi masalalar ustida tahliliy fikr yuritiladi.

Internet va ijtimoiy tarmoqlar o'zbek tilining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ularning ta'siri bir qator jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Yangiliklar va axborot almashinuvi

- Tezkor axborot: Internet orqali axborot tez va keng tarqaladi, bu esa o'zbek tilida yangi so'zlar va iboralarni kiritishga olib keladi.

- Yangiliklar: Ijtimoiy tarmoqlarda yangiliklar va voqealar haqida tezkor ma'lumot berish, tilni rivojlantirishga xizmat qiladi.

2. Yangi so'zlar va terminlar

- Terminologiya: Internet va ijtimoiy tarmoqlar yangi terminlar, jumladan, texnologik va ijtimoiy terminlarni o'zbek tiliga kiritadi.

- Qayta ishlash: Ba'zi inglizcha so'zlar va iboralar o'zbek tiliga moslashtiriladi, bu esa til boyligini oshiradi.

3. Ijtimoiy kommunikatsiya

- Muloqot uslubi: Internetda muloqot qilish uslubi o'zgaradi. Qisqa, samimiy va noformal uslub ko'proq qo'llaniladi.

- Emojilar va simbolika: Emojilar va boshqa vizual elementlar tilni boyitadi, lekin ba'zan an'anaviy yozuvni kamaytirishi mumkin.

4. Ijtimoiy tarmoqlarda tilning o'zgarishi

- Dialektlar va shevalar: Ijtimoiy tarmoqlar turli mintaqalardagi dialektlar va shevalarni qo'llash imkonini beradi, bu esa tilning rang-barangligini oshiradi.

- Tugallangan so'zlar: Qisqartirilgan so'zlar va yangi iboralar ko'plab foydalanuvchilar o'rtasida mashhur bo'ladi.

5. Ta'lim va madaniyat

- Ta'lim resurslari: Internet orqali ta'lim materiallari va resurslar o'zbek tilida mavjud bo'ladi, bu esa tilni o'rganishga yordam beradi.

- Madaniy almashuv: Turli madaniyatlar bilan tanishish, o'zbek tilining kengayishiga va rivojlanishiga olib keladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Internet tili va ijtimoiy tarmoqlar tilining o'zbek tiliga ta'sirini o'rganishda ko'plab o'zbek tilshunoslari, jurnalistlar, hamda sotsiologlarning izlanishlariga tayanildi. Jumladan, professor A.Mamajonovning "O'zbek adabiy tili me'yorlari va zamonaviy muammolar" asarida tarmoq tili bilan adabiy til o'rtasidagi tafovutlar ochib berilgan. Shuningdek, R.Abdurahmonova va M.Abdullayevlarning internet leksikasi haqidagi maqolalarida virtual muloqotda paydo bo'lgan yangi so'zlar va qisqartmalar tahlil qilingan.

Metodologik jihatdan ushbu maqola tahliliy–statistik yondashuvga asoslangan. Ijtimoiy tarmoqlarda faol bo'lgan o'zbek tilidagi 100 ta post, 50 ta sharh (komment), hamda turli yoshdagi foydalanuvchilarning yozishmalari tahlil qilindi. Til birliklari — yangi leksik birliklar, qisqartmalar, inglizcha so'zlar, emoji va grafik ifodalar o'rganildi. Shu bilan birga o'quvchilar, talabalar va o'qituvchilar o'rtasida qisqa so'rovnomalar o'tkazildi.

Natija va muhokamalar

O'rganilgan materiallar asosida quyidagi muhim holatlar aniqlandi:

- Tilga kirib kelayotgan yangi leksik birliklar: "like", "story", "post", "save", "comment", "block", "delete" kabi inglizcha so'zlar o'zbek tiliga o'zlashib bormoqda.

- Imlo buzilishlari va talaffuzga ta'sir: yozishmalar imlosida "qalesan", "man", "shu gapla", "ha endi" kabi og'zaki uslub kuchli ta'sir ko'rsatmoqda.

- Qisqartmalar keng tarqalgan: "zv" (zvoni qilaman), "tg" (Telegram), "acc" (akkaunt), "tgda yoz" (Telegramda yoz) va boshqalar.

•Emoji va grafik belgilar soʻz oʻrnini bosa boshlagan. Baʼzi hollarda fikrlar toʻliq emoji bilan ifodalanmoqda.

•Yoshlar orasida adabiy til meʼyorlari eʼtibordan chetda qolmoqda, bu esa oʻqish va yozuv malakalariga salbiy taʼsir koʻrsatmoqda.

Muhokamalarda ayrim mutaxassislar bu holatni tilning rivojlanish bosqichi, deb hisoblashsa, boshqalar esa bu tilga tahdid ekanini taʼkidlashadi. Internet tilining adabiy tilga moslashtirilgan holatlarda qoʻllanishi esa ijobiy yoʻnalish sifatida qayd etilgan.

Xulosa.

Internet va ijtimoiy tarmoqlar tili oʻzbek tilining leksik, morfologik va stilistik jihatlariga sezilarli darajada taʼsir koʻrsatmoqda. Tilimizga yangi soʻzlar kirib kelmoqda, lekin bu oʻzgarishlar adabiy til meʼyorlariga muvofiq tartibga solinishi lozim. Ayniqsa, maktab va oliy taʼlim muassasalarida internet tili bilan adabiy til oʻrtasidagi farqni tushuntirish, bolalarda yozma nutqni toʻgʻri shakllantirish ustida ishlash zarur.

Shuningdek, OAV va blogerlar orqali adabiy tilning sofligini targʻib qilish, tarmoq tili va adabiy til oʻrtasida muvozanatni taʼminlash boʻyicha chora-tadbirlar koʻrilishi lozim. Zero, ona tilimiz — milliy qadriyatimizdir.

Internet va ijtimoiy tarmoqlar oʻzbek tiliga katta taʼsir koʻrsatmoqda. Ular yangi soʻzlar, iboralar va kommunikatsiya uslublarini keltirib chiqaradi. Biroq, bu taʼsir ijobiy va salbiy jihatlarini oʻz ichiga oladi, shuning uchun tilni saqlash va rivojlantirishda ehtiyotkorlik zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYHATI:

1.Mamajonov A. Oʻzbek adabiy tili meʼyorlari va zamonaviy muammolar. Fan nashriyoti. Toshkent. 2017. 45–52-betlar

2.Abdurahmonova R., Abdullayev M. Internet tili va uning lingvistik xususiyatlari. Oʻzbekiston Milliy universiteti nashriyoti. Toshkent 2020.13–25-betlar

3.Toʻxtaboyev Sh. Til madaniyati va axborot vositalari. Choʻlpon nomidagi adabiyot nashriyoti. Samarqand. 2015.

4.Yoʻldoshev A. Zamonaviy oʻzbek tili stilistikasi. Sharq nashriyoti. Toshkent 2018. 110–116-betlar.

5.Toshpoʻlatova M. Ijtimoiy tarmoqlar va til oʻzgarishlari. Navoiy davlat pedagogika instituti nashriyoti. Navoiy. 2021. 30–37-betlar

6.Tursunov, H. (2024). Kar va zaif eshituvchi oʻquvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: fargʻona misolida. Conference on Digital Innovation : "Modern Problems and Solutions", 206–209. извлечено от <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2445>

7.Hojiakbar Tursunov. Imkoniyati cheklangan oʻquvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: Oʻzbekiston va yevropa tajribasi. Talim fan va innovatsiya jurnali. 6 son. 2024 yil.575 bet

https://esijournal.uz/wp-content/uploads/2025/01/Talim_fan_va_innovatsiya_6_son_2024_yil.pdf.

8.Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.

9.Tursunov, H. (2024). Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: farg'ona misolida. Conference on Digital Innovation : "Modern Problems and Solutions", 206-209. извлечено от <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2445>

10.TURSUNOV HOJIAKBAR HAMIDULLO O'G'LI. KAR VA ZAIF ESHITUVCHI YUQORI SINF O'QUVCHILARINING AXBOROT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH TASHKILIY-METODIK MUAMMOLARI. (2025). International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health, 54-62.

11.Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). Ta'lim tizimida ko'zi ojiz o'quvchilarni informatika va axborot texnologiyalari fanida o'qitish texnologiyalar. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 990-993.

Nashr: "Filologiya masalalari" ilmiy jurnali

12.Hamidullo o'g'li, T. H., & Kamolovich, B. E. (2023). IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH TAJRIBASI. Scientific Impulse, 1(7), 648-653.

13Hojiboyeva G. Asar nomi: Internet va til: lingvistik muammolar. Buxoro davlat universiteti nashriyoti. Buxoro 2019.59-65-betlar